

Hər bir xalqın tarixindəki həm faciəli məqamlar, həm də qəhrəmanlıq səhifələri heç vaxt unudulmur, daim hamılıqla xatırlanır. Çox nadir hallarda bu iki məqam üst-üstə düşür. Azərbaycan xalqı 1990-cı ilin Qanlı Yanvarını, ümummilli lider Heydər Əliyevin vurğuladığı kimi, həm faciə, həm də qəhrəmanlıq səhifəsi kimi yaşamış və qan yaddaşına həkk etmişdir. O müdhiş gecə Azərbaycan xalqı sınağa çəkilmişdi. Həm xalqın öz içində yetişdirdiyi qəhrəmanlar üzə çıxmışdı, həm də ona başçılıq edənlərin kimliyi bellı olmuşdu. 1990-cı il 20 Yanvar hadisələrindən 31 il keçməsinə baxmayaraq, xalqımız indiyədək bu faciənin ağır-acısı ilə yaşayır, azadlığa gedən yolun başlanğıcına çevrilmiş bu yolda göstərilən ümummilli qeyrət, iradə və hünərlə öyünür.

20 Yanvara gedən faciəli yol bu yaxınlarda xalqımızın qələbəsi ilə başa çatmış Qarabağ münaqişəsindən başlanmışdı. Gətdikcə şiddətlənib qanlı faciələrə və müharibəyə, nəticədə isə Ermənistanın Azərbaycana hərbi təzavüz edərək, ərazilərimizin 20 faizini işğal etməsinə gətirib çıxaran bu münaqişə isə erməni millətçi-separatizminin zaman-zaman xalqımıza qarşı körküklənmiş açıq-gizli fitnələrinin sovet imperiyasının çöküşü ərafəsində yenidən baş qaldırması demək idi.

O zaman – 1987-ci ilin oktyabr ayında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü və SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini Heydər Əliyevin vəzifədən uzaqlaşdırılmasından sonra qondarma Dağlıq Qarabağ problemi Moskvanın razılığı ilə yenidən ortaya atılmışdı. 1988-ci ilin fevralında isə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanın tərkibinə verilməsi haqqında Vilayət Xalq Deputatları Sovetinin qərar qəbul etməsi nəticə etibarlı ilə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün pozulmasına və torpaqlarından tamamilə deportasiya edilməsi, Moskvanın erməni separatçılarını cəzalandırmaq əvəzinə, Azərbaycan xalqının əl-qolunu bağlaması millətin səbir kasasını daşırmışdı.

Həmin il dekabrın 1-də Ermənistan SSR Ali Sovetinin "Ermənistan SSR və Dağlıq Qarabağı birləşdirmək haqqında" qərar qəbul etməsi, Xənkənddə Ermənistan bayrağının dalğalandırması, muxtar vilayətin idarə və müəssisələrinin bütünlüklə Azərbaycanın tabeliyindən çıxarılması xalqımızın etiraz dalğasını daha da alovlandırırmışdı.

Xalq Cəbhəsi 1989-cu ilin sonlarında, 1990-cı ilin ilk günlərində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda etiraz aksiyaları kimi başlayıb, gətdikcə azadlıq mübarizəsinə çevrilən ümum-xalq hərəkatının önünə keçmişdi. Bu qeyri-formal qurumun çağırışları və təşkilatçılığı ilə bəzi rayonlarda hakimiyyətin ələ keçirilməsi, İrəvan qonşu rayonlarda sərhəd dirəklərinin və məfillərinin sökülüb atılması, hərəkatın radikal qanadının "Milli Müdafiə Şurası" adlı qurum təşkil edərək nəzarətli öz əlinə alması isə 1990-cı il yanvarın 13–15-də Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin "Sumqayıt ssenaris" əsasında "ermənilərə hücum"u gerçəkləşdirməsinə gətirib çıxarmış, bunun ardınca Moskvanın əlinə Azərbaycan xalqını cəzalandırmaq bəhanəsi vermişdi.

Nəhayət, respublikanın milli maraqlara zidd addımlar atan o zamankı rəhbərlərinin istefası tələbinin irəli sürülməsinə və xalqın qətiyyətlə Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsinə qarşı çıxmasına cavab olaraq, Azərbaycanı cəzalandırmaq üçün Kreml Qanlı Yanvar qırğını törətməmişdi.

1989-cu ilin yayından etibarən Moskvanın Bakıya əlavə qoşun hissələri göndərməsi üçün Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirovun, Nazirlər Sovetinin sədri Ayaz Mütəllibovun, Azərbaycan KP MK-nin ikinci katibi Viktor Polyaniçkonun, Azərbaycan SSR daxili işlər nazirinin birinci müavini Viktor Barannikovun imzası ilə SSRİ hökumətinin rəhbərlərinə şifrləli teleqramlar göndərilmişdi. İstintqaqla müəyyən edilmişdir ki, 1990-cı il yanvarın ortalarında SSRİ müdafiə və daxili işlər nazirliklərinin, habelə başqa xüsusi təyinatlı hərbi birləşmələrin 66 min nəfərdən çox əsgər və zabiti Bakı şəhərinə gətirilərək, Qala və Nasoslu aerodromlarında, respublika stadionunda, Salyan qışlasında yerləşdirilmişdi.

Azərbaycana göndərilən ordu hissələrinin tərkibinə Stavropoldan, Rostovdan, Krasnodardan səfərbər edilmiş erməni zabıt və əsgərləri, hərbi məktəblərdə təhsil alan erməni kursantları da cəlb edilmişdi. Respublikaya gətirilmiş hərbi qüvvələrin, əməliyyatlara rəhbərlik etmək üçün Bakıya gələn 300-dən artıq yüksək rütbəli zabıt və generalın ərzaq təminatı, nəqliyyatla, yanacaqda təmin edilməsi respublika büdcəsindən ödənilmişdi.

15 yanvar 1990-cı ildə Mərkəzi Komitənin birinci katibi Ə.Vəzirov Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin üzvlərinin xəbəri olmadan Azərbaycana əlavə qoşun hissələri göndərilməsi haqqında saxta qərarı Moskvaya göndərmiş, elə həmin gün SSRİ Ali Sovetinin sədri Mixail Qorbaçov DQMV-də və bəzi başqa rayonlarda fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi

maşınlarını atəşə tutmuş, yaralıları öldürmüş, meyitləri yandırmış, təhqir etmiş, eybəcər hala salmışdılar. Adamları ağır hərbi texnikanın tırtılları altına salmış, azabla öldürmüşdülər.

Bakıya yeridilən qoşun kontingenti qapalı düşərgələrdə saxlanılmışdı. Onlarla əhali ilə ünsiyyətdə olmağa imkan verilməmişdi ki, xalqın əliyalın olmasından xəbərdar olsunlar. Bakıya yeridilən əsgər və zabitlər demişdilər ki, "islam fundamentalistləri", "pantürkistlər" Azərbaycanda sovet hakimiyyətini ələ keçiriblər, ona görə də onları məhv etmək və Sovet hakimiyyətini yenidən bərqərar etmək lazımdır. Məhz

gözü tutulmuş B.Yefimtsev də var; – "Kalaşnikov" avtomatı ilə ağır-lıq mərkəzi dəyişən 5,45 mm çaplı güllələrdən istifadə edilmişdir.

Xalqa qarşı sovet ordusunun qanlı cinayətləri isə hələ bitmək bilməmişdi. Qanlı qırğına etirazını bildirmək üçün Bakı buxtasına gəlmiş "Xəzərməftdonanması"nın gəmiləri hərbi gəmilər tərəfindən mühasirəyə alınaraq gülləbaran edilmiş, onlarla dənizçi həbs olunmuşdu. "Sabit Orucov" gəmisi "SOS!" signalı ilə bütün dünyaya faciə barədə məlumat vermişdi. Şəhərə dənizdən hücumun qarşısını almaq üçün Azərbaycan dənizçiləri həyatlarını

20 Yanvar hadisələrini bir faciə kimi təsvir etmək azdır. 20 Yanvar Azərbaycan xalqının milli azadlıq uğrunda, öz məniyini müdafiə etmək yolunda göstərdiyi qəhrəmanlıq nümunəsidir.

Heydər ƏLİYEV
Ümummilli lider

və nəticədə Azərbaycanın yenidən müstəqilliyə qovuşmasına gətirib çıxardı.

20 Yanvar faciəsinə dövlət səviyyəsində tam siyasi-hüquqi qiymət verilməsi məsələsi ümummilli lider Heydər Əliyevin sayəsində həllini tapmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "20 Yanvar faciəsinin 4-cü ildönümünün keçirilməsi haqqında" 1994-cü il 5 yanvar tarixli Fərmanında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə Qanlı Yanvar hadisələri ilə bağlı xüsusi sessiyanın keçirilməsi məsələsinə baxmaq tövsiyə edildi. 1994-cü ilin fevral ayında Milli Məclisin xüsusi sessiyası keçirildi. Sessiya 1990-cı il yanvarın 20-də sovet silahlı qüvvələrinin Bakı şəhərinə və respublikanın bir neçə rayonuna yeridilməsini, nəticədə, haqq və ədalətin müdafiəsi naminə küçələrə çıxmış silahsız adamların qəddarcasına qətlə yetirilməsini Azərbaycan xalqına qarşı totalitar kommunist rejimi tərəfindən hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirdi.

Qəbul edilmiş qərarda Xalq hərəkatını boğmaq üçün 20 Yanvar faciəsinin təşkil etmiş sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, sovet dövləti və hökuməti rəhbərliyinin, o cümlədən, şəxsən Mixail Qorbaçovun Azərbaycan xalqına qarşı ağır cinayət törətdiyi bildirildi. Eyni zamanda, xalqa qarşı törədilən hərbi təcavüzə görə məsuliyyətin o dövrdəki respublika rəhbərliyinin (Əbdürrəhman Vəzirov, Ayaz Mütəllibov, Viktor Polyaniçko, Vəqif Hüseynov) üzərinə düşdüyü və onların Azərbaycan xalqına xəyanət etdikləri qeyd olundu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti "20 Yanvar şəhidi" fəxri adının təsis edilməsi haqqında 31 mart 1998-ci il tarixdə fərman imzalamışdır. 29 dekabr 1998-ci ildə "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı haqqında Əsasnamə təsdiq edilmişdir. 1990-cı il yanvarın 20-də keçmiş SSRİ silahlı qüvvələrinin Bakıya və respublikanın bir neçə rayonuna hərbi təcavüzü zamanı həlak olmuş 150 nəfərə "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı verilmişdir.

Azərbaycan Prezidentinin 18 mart 2014-cü il tarixli sərəncamı ilə 20 Yanvar əilləri və şəhidlərinin respublikanın ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrində ödənişli təhsil alandan övladları təhsil haqqından azad olmuşdur. 20 Yanvar hadisələrində şəhid olanların, itkin düşənlərin ailələrinə və əil olan şəxslərə Prezident təqaüdü verilir, onların ailələri dövlət büdcəsi hesabına mənzillə təmin edilir, ailələr isə avtomobilə təmin edilir. Hər il 20 Yanvar hadisələrində şəhid olanların, itkin düşənlərin ailələrinə və əil olan şəxslərə birdəfəlik dövlət yardımı edilir.

1990-cı ilin Qanlı Yanvar hadisəsi Azərbaycan xalqı üçün təkcə böyük faciə deyildir. O, layəqətini qorumaq üçün hər cür qurban verməyə hazır olan xalqın tarixində şəərəfli bir səhifədir. 20 Yanvar faciəsi, eyni zamanda həm ümumxalq faciəsi, həm də müstəqillik, istiqlal və hüriyyəti uğrunda xalqımızın apardığı milli azadlıq hərəkatının zirvəsi kimi Azərbaycan tarixinə həkk olunmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin söylədiyi kimi, bu təcavüz xalqımızı mənəvi cəhətdən çox sarıtsa da, itkilərə məruz qoysa da, onun məniyini tapdalaşdı bilmədi, qürurunı sındıra bilmədi, qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni bir səhifə kimi yazıldı. Tariximizin 20 Yanvar səhifəsi qanlı imperiyanın süngüsü ilə açılsa da, şəhidlərimizin qanı ilə yazılmışdır – hünərlə və əbədi!

20 Yanvar faciəsi Azərbaycanı müstəqilliyə aparan yolda yeni mərhələnin başlanğıc nöqtəsi oldu. Bir il 9 aydan sonra xalqımız yenidən dövlət müstəqilliyinə qovuşdu. Bu qanlı faciədən ötən müddət ərzində hər il yanvarın 20-də Şəhidlər xiyabanını ziyarətə gələn yüz minlərlə həmvətənimiz azadlığımız uğrunda şəhid olmuş soydaşlarımızın məzarı qarşısında baş əyərək, onların xatirəsinə əziz tutulur.

Hər il yanvarın 20-də Ümumxalq Hüzün Günündə Bakı vaxtı ilə saat 12:00-də Azərbaycanın bütün ərazisində 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunur, gəmilərdən, avtomobillərdən və qatarlardan səs siq-nalları verilir, hüzn əlaməti olaraq dövlət bayraqları endirilir.

Azərbaycan dövlətinin 2020-ci ilin payızında Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş ərazilərinin azad edilməsi uğrunda apardığı Vətən müharibəsi – Azərbaycan Ordusunun Qarabağda 44 günlük zəfər yürüşü xalqımızın parlaq qələbəsi ilə nəticələnmişdir. Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda canlarını fəda edən şəhidlərimizin qanı ilə qazanılmış bu zəfər ilə 20 Yanvar şəhidlərinin də ruhları şadır.

Nazim MUSTAFA,
Prezident Kitabxanasının
şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə
doktoru

Azadlıq mübarizəmizin qanlı və şanlı səhifəsi

haqqında fərman imzalamış, həmin fərmanın 7-ci bəndində Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinə Bakı və Gəncə şəhərində və digər yaşayış məntəqələrində qadağan saati tətbiq edilməsi də daxil olmaqla hər cür lazımı tədbirlər görmək təklif edilmişdi.

Yanvarın 16-da Sov.IKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin sədri Y.M.Primakov, Sov.IKP MK katibi A.N.Girenko, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin müavini V.X.Doquiyev Bakıya gəlmişlər. Həmin gündən etibarən faktiki olaraq Ə.Vəzirov vəzifəsindən kənarlaşdırılmışdı. Respublikanı Moskvadan gələn emissarlar idarə etmişdilər. Yanvarın 18-də Ə.Vəzirov gizlicə Moskvaya qaçmışdı.

Yanvarın 17-də Azərbaycan KP MK-nin binası qarşısında izdi-hamli mitinq başlanmış və ümumi tətil elan olunmuşdu. Tələb edilmişdi ki, Ermənistanın Azərbaycana ərazi iddialarına son qoyulsun, imperiyanın Bakı ətrafına yığıldığı qoşunlar Dağlıq Qarabağa və Ermənistan tərəfdən hücumə məruz qalan sərhəd bölgələrinə göndərisin.

SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti yuxarıda qeyd olunan fərmanın ziddinə olaraq 1990-cı il yanvarın 19-da Azərbaycan SSR Ali Sovetinin hüquqi qüvvəsi olmayan 15 yanvar tarixli saxta qərarına əsasən, yanvarın 20-də saat 00-dan etibarən "Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi haqqında" fərman qəbul etmişdi. Müəyyən edilmişdir ki, bu fərmanı imzalamaqla, SSRİ-nin rəhbəri M.Qorbaçov beynəlxalq hüquq normalarını, İttifaq Konstitusiyasının 119-cu, Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 71-ci maddələrini kobud şəkildə pozmuşdu.

Yanvarın 19-da SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi "Alfa" qrupunun və respublika DTK-sı rəhbərliyinin təşkil etdiyi əməliyyat nəticəsində Azərbaycan televiziyasının enerji bloku parıldanmışdı ki, Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi və qoşunun şəhərə girməsi barədə əhaliyə rəsmi məlumat çatdırılmışın. Halbuki, həmin vaxt 26 yerdə piketlər, barrikadalar qurulmuş, şəhərdəki 60 qoşun hissəsindən 34-nün, o cümlədən Salyan qışlasının giriş-pünxı, o cümlədən Salyan qışlasının giriş-pünxı, o cümlədən Salyan qışlasının giriş-pünxı yolları kəsilmişdi. Xalq Cəbhəsinin liberal qanadının təmsilçiləri əhaliyə dağılmağı, radikal qanadının fəalları isə müqavimət göstərməyi məsləhət görmüşdü.

Fəvqəladə vəziyyətin yanvarın 20-də saat 00-da tətbiq edilməsinə baxmayaraq, qoşun hissələri yanvarın 19-da saat 21-dən etibarən, birinci olaraq, Türkan–Qala tərəfdən şəhərə yeridilmişdi. "Bakı əməliyyatı"na rəhbərliyi birbaşa SSRİ müdafiə naziri Dimitri Yazov, SSRİ daxili işlər naziri Vadim Bakatin, SSRİ DTK sədrinin müavini Filip Babkov heyəta keçirmişdilər.

Bakı qarnizonunun qoşunları, gətirilən bölmələr, hərbi gəmilərdən çıxarılan desant qrupları şəhər üzərinə hücumə keçmişdi. Ağır hərbi texnika çox asanlıqla barrikadaları dağıtmışdı. Şəhərin küçələri güllələnmiş və yaralıların günəhsiz adamların – qocaların, qadınların, uşaqların qanına qərq olmuşdu. Hərbiçilər təsadüfən küçəyə çıxanları, yaşayış evlərini, təcili yardım

azərbaycanlılara qarşı nifrət hissi ilə köklənən, spirtli içkilər vasitəsilə qızıdırıaraq şəhərə hücum edən əsgər və zabitlər qadınlara, qocalara, uşaqlara, hətta təcili yardım maşınlarını sürücülərinə və həkimlərə fərq qoymadan atəş açmış, onları vəhşicəsinə qətlə yetirmişdilər. Tanklar və zirehli maşınlar içərisində insanlarlar olan minik maşınların əzib keçmişdilər. Xəstəxanaların işıqlarını kəsmişdilər ki, yaralıları tibbi yardım göstərmək mümkün olmasın.

Fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunanadək hərbi qulluqçular 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralamışdılar. "Mülki və siyasi hüquqlar haqqında" 1966-cı il Beynəlxalq Aktın birinci bəndinə əsasən, fərman imzalandığı andan fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi və müddətləri barədə Bakı şəhərinin əhalisinə rəsmi xəbərdarlıq edilməli idi. Lakin buna qəsdən əməl olunmamışdı. Kütləvi insan qırğını törətdikdən sonra – yeni 20 yanvar 1990-cı il şəhər saat 5.30-da radio vasitəsilə Bakı şəhər komendantı V.Dubinyak fəvqəladə vəziyyət tətbiq etdiyi barədə rəsmi məlumatı efirə vermişdi. Halbuki, yanvarın 20-də saat 00-dan başlanmış hərbi əməliyyatlarda tanklardan və müxtəlif təyinatlı zirehli döyüş maşınlarından istifadə edilmiş, Xəzər Hərbi Donanmasına məxsus gəmilərdən şəhərə desant çıxarılmışdı. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu təcavüz aktı mərhələ-mərhələ həyata keçirilmiş, şəhərdə qarətlərlə nəticələnən təxribatlar törədilmişdi.

Fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra da – yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində daha 57 nəfər öldürülmüşdü. Fəvqəladə vəziyyətin elan olunmadığı rayonlarda – yanvarın 25-də Neftçalada 2 nəfər və yanvarın 26-da Lənkəranda 6 nəfər qətlə yetirilmişdi.

Bələdikə, qoşunların qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və respublikanın rayonlarında 150 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmışdı. 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuş, onlardan 112 nəfəri SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərinə aparılaraq həbsxanalarda saxlanılmışdı. Hərbi qulluqçular 200 evi və mənzili dağıtmış, 80 avtomatı, o cümlədən, təcili yardım maşınlarını əzmışdi. Yandırıcı güllələrin törətdiyi yağınların nəticəsində külli miqdarda dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edilmişdi. Dövlət, ictimai və şəxsi əmlakə həmin dövrün qiymətləri ilə 5 milyon 637 min 286 rubl miqdarında maddi ziyan vurulmuşdu.

Faciənin miqyası o dövrdə Rusiyada fəaliyyət göstərən "Sit" ictimai təşkilatının ekspertlərinin hesabatında daha dəqiqliklə ifadə edilmişdi:

- adamları xüsusi qəddarlıqla və yaxın məsafədən güllələmişlər. Məsələn, R.Rüstəmov 23, Y.Meyeroviç 21, D.Xənnəmmədova 10-dan çox güllə vurulmuşdur;
- xəstəxanalar, "təcili yardım" maşınları atəşə tutulmuş, həkimlər öldürülmüşdür;
- içərisində sərnəşinlər, o cümlədən, uşaqlar olan 39 nömrəli "Ikarus" markalı marşrut avtobusu gülləyə tutulmuşdur;
- adamlar süngü-bıçaqla qətlə yetirilmişlər. Onların arasında hər iki

riskə qoyaraq bütün gəmiləri Bakı buxtasına yığmışdılar. Yanvarın 21-də saat 20.30 dəqiqədə iki hərbi gəminin və iki katerin müşayiəti ilə naməlum yük aparılması haqqında məlumat alan dənizçilər silahlı quldurlarla əliyalın qeyri-bərabər mübarizəyə girişmişdilər. Sovet hərbi gəmilərindən açılan atəş nəticəsində "Neftqaz-18", "Neftqaz-64", "Aktau", "Şirvan-2", "Çeleken-1", "Atlet-21", "Vodoley-4" gəmiləri ciddi surətdə zədələnmişdi. Qanlı Yanvardan sonra başlanmış kütləvi repressiyalara qəhrəman dənizçilər də məruz qalmışdılar.

Qabaqcadan düşünüülüb hazırlanmış bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsinə boğmaq, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşımışdı. Faktiki olaraq 1920-ci ilin aprelində bolşevik qoşunlarının Bakını işğal etməsindən 70 il sonra sovet qoşunu Bakını yenidən işğal etmişdi. Azərbaycana qoşun yeridilməsi sovet imperiyasının süqutunu sürətləndirmişdi. Ona görə də SSRİ-nin parçalanmasını istəyən xarici dövlətlərin əksəriyyəti M.Qorbaçovun bu addımını dəstəkləmişdilər. Bəzi xarici mətbuat orqanlarında 20 Yanvar qırğınları "Sovet hökumətinin ulyaqın bölgədə qayda-qanun yaradılması üçün addığı zəruri addım" kimi qiymətləndirilmişdi.

Lakin bütün bunlar nəinki Azərbaycan xalqının gözünü qorxutdu, əksinə onun sovet imperiyasına qarşı nifrətini qat-qat artırdı. Xalq avtomat süngülərinin, tank lülələrinin ona tuşlanmasından qorxmayıb öz şəhidlərini küçə və meydanlardan topladı. Topun-tüfəngin hər küçədə, hər tənə qoyulmasını, fəvqəladə vəziyyət rejiminə baxmayaraq, yanvarın 22-də xalq öz şəhidlərini "Azadlıq" meydanından son mənzilə – Şəhidlər xiyabanına misilsiz bir izdihamla yola saldı. Dünya-nın heç bir ölkəsində şəhidlərimizin dəfn mərasimindəki kimi ümumxalq hüznünə təsadüf edilməyib. Azərbaycan xalqı 40 gün matəm saxladı. Xalq acıqla dözdü, lakin etiraz əlaməti olaraq 40 gün işləməyib tətil etdi.

20 Yanvar qırğınlarından sonra xalq vahimə və dirənş içində idi. O, qanına bəhənmiş, alçaldılmış, təhqir olunmuşdu. Yanvarın 21-də xalqımızın böyük oğlu, Moskvada ümumittifaq fərdi təqaüdündə olan Heydər Əliyev ailə üzvləri ilə birlikdə Azərbaycanın Moskvadakı Daimi Nümayəndəliyinə gələrək burada təşkil olunmuş izdihamlı yığıncaqda çıxış etdi. Ümummilli lider bu ağır günlərdə xalqla həmrəy olduğunu bildirdi. Ulu öndər Heydər Əliyev bəyanat verərək əliyalın xalqın qırılmasını hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd, Moskvanın və respublika rəhbərlərinin günahı üzündən yol verilməsi kobud siyasi səhv kimi ifşa etdi.

Bütün dünya yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş dəhşətli qırğından xəbər tutdu. Lakin SSRİ rəhbərliyi sovet qoşunlarının Bakıya hərbi müdaxiləsinə bəraət qazandıрмаğa çalışır, guya, islam fundamentalistlərinin Azərbaycanda hakimiyyəti ələ keçirməyə çalışdığı-ların haqda xarici kütləvi informasiya vasitələrinə yalan informasiyalar göndərirdi. Bütün bunlara baxmayaraq, bu qanlı təcavüz dünyanın bir sıra

ölkələrində etirazla qarşılandı, qardaş Türkiyənin bir sıra şəhərlərində etiraz aksiyaları və mitinqlər keçirildi.

Xalqın tələbi və bir qrup deputatın təşəbbüsü ilə 1990-cı il yanvarın 22-də çağırılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyasında respublikanın əksər siyasi və dövlət rəhbərləri iştirak etmədilər. Sessiyaya respublika rəhbərlərinin gəlməmələri onların xalqın taleyinə biganə qaldıqlarını, yaxud törədilmiş cinayətdə bu və ya digər dərəcədə iştirak etdiklərini və qorxduqlarını göstərirdi. Fəvqəladə sessiya Bakı şəhərində törədilmiş faciəli hadisələrin təhqiqi üçün deputat-istintaq komissiyası yaradılması barədə qərar qəbul etdi.

Lakin komissiya hadisəyə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, önlənlər və yaralanənlər, dövlətə və ictimai təşkilatlara, vətəndaşlara vurulan ziyan haqqında informasiya xarakterli məlumatlar toplaqlamaqla işini bitirmişdi. Bu komissiya öz rəyini faciənin törədilməsində iki il sonra – 1992-ci ildə SSRİ dövləti süqut etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına təqdim etmişdi. Milli Şura isə 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, deputat-istintaq komissiyasının rəyini qənaətbəxş hesab edib, onu təsdiq etməklə kifayətlənmişdi.

1990-cı il yanvarın 24-dən 25-nə keçən gecə Azərbaycan KP MK-nin təşkilatı məsələyə həsr olunmuş plenum keçirilmişdi. Plenumda gündəliyə respublikada siyasi vəziyyətlə əlaqədar məsələ salınmış, Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin tətbiqinin səbəblərini təhqiq etmək üçün komissiya yaradılmışdı. Lakin respublika kommunistlərinin ali orqanı faciəyə siyasi qiymət verməmiş, ümumiyyətlə, heç bir bəyanatla çıxış etməmişdi.

SSRİ Baş Prokurorluğunun ədiyyə polkovniki V.Medvedyevin rəhbərliyi ilə təşkil etdiyi istintaq qrupu cinayət hadisələrini araşdırılmasını çox səthi aparmış, istintaq hərbiçilərin hərəketlərində "cinayət tərkibi olmaması" nəticəsinə gəlmişdi. 20 iyul 1990-cı il tarixdə cinayət işinin xitam olunması barədə qərar qəbul olunmuş, materiallar Moskvaya aparılmışdı. Təəssüf ki, həmin vaxt Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu törədilmiş cinayət hadisələri ilə bağlı heç bir cinayət işi başlamamışdı.

Zaman keçdikcə bir sıra həqiqətlər meydana çıxır, 20 Yanvar faciəsinin qanlıq meqamları aydın olur. 100 cildlik istintaq materiallarının 68 cildi Bakıdan Moskvaya, keçmiş SSRİ Prokurorluğuna aparılmış və indiyədək qaytarılmamışdır. Bir sıra sənədlərin, o cümlədən, keçmiş SSRİ-nin yüksək instansiyalarında, xüsusən də hazırda Rusiya Federasiyası Prokurorluğunda saxlanılan 68 cildlik cinayət işinin materiallarının əldə edilməsi 20 Yanvar faciəsinin miqyasını və bəiskarlarının məsuliyyət dərəcəsini tam dəqiqliklə özə çıxara bilər.

Qanlı Yanvar qırğını həm də rus şovinistlərinin ermənilərlə ilə birgə apardığı antiəzərbaycan siyasiyyatının, tərkib hissəsi idi. Lakin imperiya cəlladları qanlı əməlləri ilə Azərbaycan xalqının iradəsini qıra bilmədilər. Qanlı Yanvar milli azadlıq hərəkatının daha da yüksəlməsinə